

- Starkey, L., & Yates, A. (2020). How do student teachers learn professional digital competence? Society for Information Technology & teacher education international conference 2020, URL: <https://www.learntechlib.org/p/215966> [in English].
- Tømte, C., Kårstein, A., & Olsen, D.S. (2013). IKT i lærerutdanningen: På vei mot profesjonsfaglig digital kompetanse? [ICT in teacher education: towards professional digital competence?]. NIFU. URL: <http://www.nifu.no/files/2013/05/NIFUrapport2013-20.pdf> [in Norwegian].
- Tondeur, J., Van Braak, J., Sang, G., Voogt, J., Fisser, P., & Ottenbreit-Leftwich, A. (2012). Preparing pre-service teachers to integrate technology in education: a synthesis of qualitative evidence. *Comput. Educ.* 59, 134–144. DOI: <https://www.doi.org/10.1016/j.compedu.2011.10.009> [in English].
- Tveiterås, N.C., & Madsen, S.S. (2022). «From tools to complexity? A systematic literature analysis of digital competence among pre-service teachers in Norway» in *Digital literacy for teachers*. eds. Ł. Tomczyk and L. Fedeli (Singapore: Springer Nature), 345–389 [in English].
- Uerz, D., Volman, M., & Kral, M. (2018). Teacher educators' competences in fostering student teachers' proficiency in teaching and learning with technology: an overview of relevant research literature. *Teach. Educ.* 70, 12–23. DOI: <https://www.doi.org/10.1016/j.tate.2017.11.005> [in English].
- UNESCO. (2011). UNESCO ICT competency framework for teachers (ICT CFT). 2nd Edn.. Paris, France: UNESCO [in English].

УДК 878 (477.85)

DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(25\).2024.170-185](https://doi.org/10.35387/od.1(25).2024.170-185)

Рудан Святослава Іванівна –
аспірантка Інституту
педагогічної освіти і освіти
дорослих імені Івана Зязюна
НАПН України

Rudan Sviatoslava –
Postgraduate Student of the
Institute of Pedagogical and Adult
Education named after Ivan Ziazium
of the National Academy of
Educational Sciences of Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-8725-2274>

E-mail: slava_derda@ukr.net

ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ НА БУКОВИНІ (ДО 50-х РОКІВ ХХ СТ.)

Анотація. У статті узагальнено передумови розвитку музично-педагогічної освіти Буковини до 50-х рр. ХХ ст. із урахуванням соціокультурних, громадсько-просвітницьких, ідеологічних,

персонологічних чинників. Основними передумовами розвитку музично-педагогічної освіти визначено: ідеологічний тиск в умовах панування Австро-Угорщини, Румунії; багатонаціональність регіону; розвиток традицій хорového співу та потреба підготовки педагогів для діяльності хорів, заснування музичних товариств («Чернівецький союз співаків», «Товариство сприяння музичному мистецтву на Буковині», «Чоловіче співацьке товариство», «Буковинський Боян», «Союз», «Союз українських професійних музик» тощо); діяльність музичних шкіл, насамперед музичної школи імені М. Лисенка в Чернівцях; заснування державної Чернівецької чоловічої учительської семінарії, її жіночого відділення; функціонування приватних учительських шкіл; відкриття Чернівецького університету; заснування педагогічної школи, далі педагогічного училища на основі учительської семінарії; створення Чернівецької консерваторії музики та драматичного мистецтва тощо. Важливою передумовою розвитку музично-педагогічної освіти на Буковині стала активна, діяльнісна позиція представників різних сфер освіти, громадських і культурних діячів, які власною професійною педагогічною, мистецькою діяльністю утверджували національні мистецькі, освітні традиції (Ю. Федькович, С. Воробкевич, І. Сінкевич, А. Гржималі, Є. Мандичевський та ін.). Означені передумови визначили необхідність розвитку традицій мистецько-педагогічної освіти у діяльності відділення «Музичне мистецтво» у педагогічному училищі з 1957 р., першої в Україні кафедри музики серед класичних університетів на педагогічному факультеті Чернівецького державного університету імені Ю. Федьковича з 1992 р.

Ключові слова: музична освіта; музично-педагогічна освіта; передумови розвитку; Буковина; педагогічне училище; Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича.

Rudan Sviatoslava

PRECONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF MUSIC PEDAGOGICAL EDUCATION IN BUKOVINA (UP TO THE 1950s)

Abstract. The article generalizes the preconditions for the development of music pedagogical education in Bukovyna up to the 1950s, taking into account socio-cultural, community-educational, ideological, and personal factors. The main preconditions for the development of pedagogical music education up to the 1950s are determined as following: ideological pressure under the rule of Austria-Hungarian Empire, Romania; the multinational nature of the region; the development of choral singing traditions and the need to train teachers for choral activities; the establishment of music societies («Chernivtsi Singers' Union», «Society for the Promotion of Musical Art in Bukovyna», «Male Singers' Society», «Bukovyna Boyan», «Union», «Union of Ukrainian Professional Musicians», etc.); the opening of music schools, first of all, the M. Lysenko Music School in Chernivtsi; the

establishment of the state Chernivtsi Men's Teachers' Seminary, its women's department, the functioning of private teachers' schools, the establishment of Chernivtsi University; the establishment of a pedagogical school, later a pedagogical college on the basis of the teachers' seminary; the opening of the Chernivtsi Conservatory of Music and Dramatic Art, etc. An important precondition for the development of music pedagogical education in Bukovyna was the active position of representatives of various spheres of education, public and cultural figures, who, through their own professional, pedagogical, artistic activities affirmed national artistic and educational traditions (Y. Fedkovich, S. Vorobkevich, I. Sinkevich, A. Grzhimali, E. Mandychevsky, etc.). The outlined preconditions determined the need to affirm the traditions of artistic and pedagogical education in the activities of the «Musical Art» department at the pedagogical college since 1957, the first in Ukraine department of music among classical universities at the pedagogical faculty of Yurii Fedkovich Chernivtsi National University since 1992.

Key words: *music education; music pedagogical education; preconditions for development; Bukovyna; pedagogical college; Yurii Fedkovich Chernivtsi National University.*

Постановка проблеми, її актуальність. В умовах трансформації мистецько-педагогічної освіти набуває нового осмислення проблема досвіду підготовки майбутніх музикантів-педагогів у закладах освіти різних регіонів України. Цінні освітні, мистецькі практики підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва характеризують поступ мистецько-педагогічної освіти Буковини упродовж XIX – у першій половині XX ст. в умовах ідеологічного тиску, онімечення, румунізації, радянської ідеології. Як супротив відповідним впливам на буковинських землях завдяки громадянській позиції, цінностям, активній діяльній позиції культурних діячів, педагогів, музикантів було реалізовано спектр ініціатив, що визначило подальший поступ музично-педагогічної освіти, векторність розвитку у напрямі утвердження традицій мистецької освіти, музичної культури, досягнень громадського, просвітницького руху задля збереження та збагачення надбань національної культури і освіти. Саме тому виникла необхідність дослідження передумов розвитку музично-педагогічної освіти Буковини до 50-х рр. XX ст. – періоду супротиву онімеченню, румунізації, радянській ідеології, пошуку можливостей фундаменталізації досягнень української музичної освіти і культури.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. У сучасному історико-педагогічному, мистецтвознавчому дискурсі науковці дослідили соціокультурний, історико-педагогічний контекст розвитку музичної освіти Буковини (К. Демочко, Г. Романець, Н. Філіпчук, І. Ярошенко та ін.). Дослідження сучасних учених розкривають чинники становлення і розвитку музичної, музично-педагогічної освіти буковинського краю (К. Валявська, Ю. Каплієнко-Ілюк, Л. Кияновська, О. Залуцький та ін.). Водночас виникає

необхідність узагальнення соціокультурних, ідеологічних передумов розвитку музично-педагогічної освіти на Буковині до 1957 р., коли у педагогічному училищі (нині, з 2001 р., – Педагогічному фаховому коледжі Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича) започатковано музичне відділення, метою якого стало здійснення професійної підготовки учителів музичного мистецтва для шкільництва регіону.

Мета статті – узагальнити передумови розвитку музично-педагогічної освіти Буковини до 50-х рр. ХХ ст. з урахуванням соціокультурних, громадсько-просвітницьких, ідеологічних, персонологічних чинників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціокультурний, ідеологічний контекст розвитку культури і освіти Буковини, на переконання сучасних дослідників, визначав «політичний кордон, який ділив Україну на східну, що належала до Російської імперії, та західну, що була колонією Австро-Угорщини, відсутність державності, низький матеріальний рівень життя населення, дискримінаційні дії як російських, так і австро-угорських правителів щодо української мови, письменства і взагалі освіти народу», що «не могло не вплинути негативно на становлення української національної культури» (Ярошенко, 2015, с. 7-9). Перетворення абсолютної монархії Габсбургів на конституційну (1848), приєднання Буковини до Австрії (1775), тривала відсутність у краї свідомих, активних, спрямованих на поступ української культури лідерів, румунізація, онімечення, дискримінація українського музичного мистецтва, традицій – ці та інші тенденції визначили на кілька століть вектор культурно-мистецького, освітнього поступу краю.

Передумови розвитку музично-педагогічної освіти на Буковині до середини ХХ ст. проєктують культурно-мистецький, просвітницький контекст поступу мистецтва й освіти регіону упродовж майже століття. Так, у 1849 р. Буковина стала автономним краєм, що спродукувало надію буковинських діячів культури, освіти на утвердження унікальності у мистецькому й освітньому просторі.

І. Ярошенко особливу роль у становленні музичної культури, музичної освіти Буковини відводить хоровому співу, який з 1850 р. став обов'язковою дисципліною у навчальних закладах усіх рівнів і належностей. У Чернівцях збільшилася кількість учителів музики. Добрим хором славилась перша Чернівецька гімназія (заснована у 1808 р.), де уроки співу викладав Франц Звонічек. Хор першої гімназії публічно виконував твори Й. Гайдна, Л. Бетховена, В. Моцарта. З'являються й місцеві композитори, які пишуть пісні і танці для приватних салонів (Апостола Петріно, Марія фон Бухенталь та ін.). З концертами по Буковині їздив квартет у складі Карла Кеніга, Лепші, Франца Звонічека та Йогана Кауфмана (Ярошенко, 2015, с. 24).

Вагомим чинником розвитку музичної культури і освіти краю стало створення і функціонування музичних товариств завдяки небайдужим натхненникам: **«Чернівецький союз співаків»** (1859-1862) (керував учитель музики чех Ф. Калоусек), «Товариство сприяння музичному мистецтву на Буковині» (К. Венелер, А. Мікулі, І. Ончул, Е. Горчинський, М. Пашкіє, Е. Райс, Ф. Дузіневич, А. Кохановський, Ф. Кляйнвехтер, В. Ясеницький, Є. Мандичевський, А. Гржімалі). На переконання Г. Мурмилюк, важливою подією стало відкриття при товаристві першої музичної школи. Першим директором школи був кларнетист Віденського театру, яким керував сам Людвіг ван Бетховен, піаніст, альтист, керівник хору, педагог-теоретик Ф. Пауер (Мурмилюк, 2020).

У суспільно-культурному житті Буковини активізувалося музичне життя завдяки заснуванню хорових колективів, їх участі у концертній діяльності. Так, за підтримки духовенства було засновано хор духовної семінарії в Чернівцях з ініціативи випускника перемишльської хорової школи І. Сінкевича і священника, професора співу С. Воробкевича, які популяризували хорове мистецтво, організовувати хорові гуртки у селах тощо.

Товариство «Руська Бесіда», натхненниками якого стали священник В. Продан, викладач музики і співів С. Воробкевич, вчитель-філолог О. Прокопович, було спрямоване на активізацію культурної, просвітницької діяльності, заснування читалень насамперед у селах, розповсюдження книг українською мовою. Діяльність товариства «Просвіта» у Львові активно співпрацювало з товариством «Українська школа» у Чернівцях (Гарас, 1937, с. 12). Ініціативою товариства стало започаткування традиції відзначення Шевченківських днів, що стало знаковою мистецькою практикою у контексті національного соціально-культурного поступу.

З 1872 р. на Буковині починає функціонувати «Чоловіче співацьке товариство», ініціатором якого став чеський композитор, педагог А. Гржімала (1842-1908). Перейменоване у 1875 р. у «Музичне товариство», воно стало осередком мистецького, музичного життя буковинського регіону. З ініціативи відомого педагога-музиканта у Чернівцях було відкрито музичну школу, в якій функціонували класи скрипки, фортепіано, співу, засновано хор, оркестр, що сприяло підготовці когорти співаків, скрипалів, піаністів. А. Гржімалі разом з вихованцями популяризували класичне мистецтво, поставили оперу «Зачарований принц» (1877). Від початку створення Чернівецького університету (1875) його запрошують викладати музику (Ярошенко, 2022).

У 1899 р. було засновано товариство «Буковинський Боян», до структури якого входили чоловічий, жіночий та мішаний хори. Особливо варто відзначити концертну діяльність товариства, що складалася з творів українських композиторів: С. Воробкевича, М. Лисенка, М. Вербицького,

А. Вахнянина, В. Матюка, Ф. Колесси. М. Загайкевич відзначає, що «особливий інтерес викликав концерт, влаштований «Бояном» на честь 40-річчя смерті Т. Шевченка у 1901 р. У цьому ж році з ініціативи «Львівського Бояна» проходить з'їзд «Боянів» з метою координації дії усіх товариств, в якому брала участь і делегація від Буковини» (Загайкевич, 1960, с. 47). Діяльність товариств стала важливим чинником розвитку, популяризації українського професійного музичного мистецтва, що ґрунтувалося на кращих взірцях народнописенної традиції, європейських мистецьких практиках.

Важливою передумовою розвитку музично-педагогічної освіти на Буковині стала активна, діяльнісна позиція представників різних сфер освіти, громадських і культурних діячів, які власною професійною педагогічною, мистецькою діяльністю утверджували національні мистецькі, освітні традиції. Так, поступ музичної освіти на Буковині у другій половині ХІХ ст. пов'язаний з іменем Ю. Федьковича (1834 – 1888) – буковинця, фундатора літератури народною мовою, якою говорило українське населення північної Буковини (Білецький, Л., 1934, с. 21). Знаковою постаттю у становленні музичної культури краю, музично-педагогічної освіти став С. Воробкевич (1836 – 1903), який своєю наставницькою, просвітницькою діяльністю, на переконання Г. Філіпчука, «єднав у спільноті охочих до громадської національно-культурної праці учнів, студентів і знакових особистостей української культури і мистецтва; творив задля пробудження української нації, в чому йому допомагало знання мов, культур, традицій європейських народів, різнобічність освіти й інтересів, природний талант і жага пізнання; виявляв особливе ставлення до народної культури, української літератури, історії, музики» (Філіпчук, 2023). Саме ці відомі педагоги стали ініціаторами привернення уваги на питання потреби народних і середніх шкіл у навчально-методичних ресурсах для вивчення предметів мистецького спрямування у 1860-1880-х рр. Так, Я. Мельничук зауважує, що «співанники і збірники пісень, укладені С. Воробкевичем і Ю. Федьковичем для потреб народної і середньої школи, ґрунтувалися на принципах народності, природовідповідності, доступності, духовності, моральності, патріотизму, мотивації зацікавленості у навчанні з урахуванням здібностей учнів, введення незначного обсягу музичних відомостей з теорії музики, що входило до обов'язкового компоненту музичної освіти в народній школі, відповідність дидактичним вимогам залежно від віку учнів» (Мельничук, 2009).

Досліджуючи витоки музично-педагогічної освіти на Буковині, варто акцентувати увагу на такій передумові її поступу, як відкриття відповідних закладів освіти. Так, у 1870 р. в Чернівцях була заснована державна чоловіча учительська семінарія, а у 1872 р. відкрилося її жіноче відділення. На основі вивчення архівних матеріалів, джерелознавчих ресурсів І. Боднарук з'ясувала, що одним із обов'язкових предметів

навчального плану семінарії була музика, під час вивчення якого учні отримували теоретичну та практичну підготовку, яка дозволяла їм добре співати та грати на скрипці. Дослідниця доводить, що «випускники цього закладу були кваліфікованими фахівцями у галузі музично-естетичного виховання учнівської молоді, а сама семінарія стала осередком формування музично-педагогічних кадрів для народної школи» (Боднарук, 2020).

Вагомим чинником розвитку музичного мистецтва Буковини на національних засадах, що зумовило потребу підготовки педагогічних кадрів для викладання музичного мистецтва, стала діяльність студентських товариств. На окрему дослідницьку увагу заслуговує хор товариства українських студентів «Союз», який був знаний саме завдяки активній концертній діяльності в Чернівцях. К. Демочко наводить ряд фактів щодо діяльності студентських осередків на буковинських землях. Так, особливою подією став концерт 1885 р., на якому прозвучали 34 композиції, половина з яких належала С. Воробкевичу; великою популярністю користувалися концерти, які влаштовували студентські мандрівні групи – перша мандрівка чернівецьких студентів-українців по краю відбулася влітку 1885 р.; 20 серпня 1888 р. львівською мандрівною групою разом зі студентами Чернівецького університету, членами товариства «Союз», набрав широкого розголосу музично-декламаційний вечір, де хор виконав кілька пісень С. Воробкевича; завдяки ініціативі чернівецьких товариств щорічно влаштовуються на честь Т. Шевченка, М. Шашкевича, Ю. Федьковича великі музично-літературні «вечорки», наприклад, вечір, присвячений 25-річчю творчої діяльності Ю. Федьковича (1887) (Демочко, 1968, с. 35-36).

Важливою подією у становленні освіти буковинського краю у 1875 р. стало заснування Чернівецького університету з нагоди 100-річчя приєднання Буковини до Австро-Угорщини. Основною місією університету визначено утвердження німецькомовної освіти і культури, водночас відкриття закладу сприяло поступу й інших національностей багатоетнічного регіону. Так, першим ректором став українець К. Томащук (1875–1876). На філософському факультеті створено кафедру української мови, викладачі часто викладали українською мовою. К. Ганкевич, О. Калужняцький, Г. Онишкевич, С. Смаль-Стоцький заклали основи української лінгвістики, українознавства, літературознавства. У становленні музичної освіти Буковини сприяв той факт, що при відкритті університету був призначений відомий педагог-музикант С. Воробкевич, який працював професором на богословському університеті, редагував часопис «Кандела», опікувався талановитими студентами (Квітковський, Д., Бриндзан, Т., & Жуковський, А., 1956, с. 536). Д. Квітковський зауважив, що «у житті Буковини Чернівецький університет відіграв значну роль у піднесенні культурного та наукового рівня краю, сприяв формуванню українських фахових і наукових кадрів не тільки Буковини, а й Галичини (у

різний час в університеті навчалися І. Франко, О. Колесса, В. Сімович, Л. Мартович, Д. Лукіянович, Ю. Кобилянський та ін.). Крім того, з нагоди відкриття університету в Чернівцях 1875 р. відбулося велике українське віче, на яке прибуло багато делегатів з Галичини; серед них були М. Устیانович, А. Волянський, О. Барвінський, Ф. Калитовський та ін.» (Квітковський, Бриндзан, & Жуковський, 1956, с. 292).

Аналізуючи оцифровані на сьогодні архівні матеріали Державного архіву Чернівецької області, можемо констатувати, що від початку заснування університет став осередком європейської наукової думки у різних галузях, адже викладали в ньому науковці світового рівня: економіст Й. Шумпетер, юрист Г. Гросс, історик Р. Кайндль, славіст О. Калужняцький, мовознавець С. Смаль-Стоцький та ін. Після розпаду Австро-Угорщини у 1918 р. Буковина увійшла до складу Румунії, відповідно університет був реорганізований у румунський (його відкриття відбулося у 1920 р.). У 1940 р. після входження Північної Буковини до складу УРСР, університет реорганізовано у державний вищий навчальний заклад з українською мовою викладання. У 1941–1944 рр. університет діяв як румунський. З 1989 р. університетові присвоєно ім'я буковинського письменника Юрія Федьковича (145 років від заснування Чернівецького національного університету...., 2020).

Повертаючись до визначення передумов розвитку музично-педагогічної освіти на Буковині, констатуємо, що в історії освітнього поступу буковинського краю, історії мистецької освітньої практики важливою подією стало відкриття й активна професійна, педагогічна діяльність музичної школи імені М. Лисенка в Чернівцях, що діяла в 1905–1914 рр. у структурі «Товариства плекання української пісні, музики та драматичної штуки». Її засновником і директором був український співак, диригент, музичний критик, громадсько-культурний діяч Буковини Модест Левицький (Вишпінська, 2011). Важливо відзначити, що у цій школі здійснювалося навчання з теорії музики і композиції; вокального і хорового співу; фортепіано та оркестрових інструментів (Боднарук, 2018). Майбутні педагоги-музиканти також мали знати українську мову, бути грамотними, адже й надалі мали виховувати, навчати українських дітей на основі взірців національної музичної культури.

Я. Мельничук на основі документальних джерел доводить, що «метою діяльності музичної школи стало надання молоді загальної музичної освіти, широких і глибоких професійних знань. Серед визначних педагогів музичної школи у період з 1862 по 1918 рр. були Г. Вінцент, Г. Горнер, А. Гржімалі, Й. Звонічек, Ф. Корнер, Ф. Мідларж, Ф. Пауер, А. Шлютер та ін. Славу музичній школі принесли її випускники Е. Емері, Є. Мандичевський, Д. Мейер, Е. Пауер, Л. Роттенберг та ін. У 1908 р. вона отримала право публічності та повноваження для видання державних свідоцтв про музичну освіту» (Мельничук, 2009). Серед дисциплін, які

опанували майбутні педагоги-виконавці, – вокальний та хоровий спів, сольна та оркестрова гра, теорія музики, гармонія, простий і подвійний контрапункт, музичні форми, інструментовка, естетика, риторика, музична література та історія мистецтв, французька та італійська мови. Активною була концертна діяльність виконавців за участі викладачів та учнів, що сприяло просвітництву серед громадян, культурно-мистецькому розвитку краю (Микола Віталійович Лисенко..., 2016).

З 1870 р. на Буковині засновано Чернівецьку вчительську семінарію, у якій наприкінці XIX – на початку XX ст. готували педагогічних працівників для шкільництва регіону (з 1940 р. на базі цього закладу було створено Чернівецьке педагогічне училище, яке функціонує й нині). Дослідники, розкриваючи роль фахової підготовки вчителів народних шкіл у семінарії, відзначають, що «важливим компонентом професійного становлення яких була музично-виконавська діяльність і навчально-методична підготовка з викладання предмету «Співи» в закладах народного шкільництва» (Мельничук, 2009). Зміст такої підготовки передбачав опанування базових знань з музикознавства, теорії та гармонії музики, музичної літератури і методики навчання співу; основними методами навчання стали вправи для вироблення і розвитку голосу з поступовим оволодінням навичок керування хоровим колективом, володіння грою на скрипці, на органі та фортепіано; спостереження практичних уроків співів у базових школах (школах вправ), педагогічна практика з викладання предмету «Співи» у народних школах.

Варто констатувати, що на початку XX ст. на Буковині також функціонували приватні заклади, у яких здійснювалася підготовка вчителів музичного мистецтва, формувалися традиції музично-педагогічної освіти краю. Зокрема в Приватній дівочій учительській семінарії товариства «Українська школа» в Чернівцях (1909–1920 рр.) широко використовувався фольклорно-пісенний репертуар, що відповідав рекомендованому покажчику пісень для народних шкіл. До викладацької роботи були запрошені авторитетні діячі музичної культури, відомі педагоги: С. Воробкевич, Д. Діяконович, А. Кужеля, В. Руст, І. Хавелік та ін. (*Державний архів Чернівецької області...*, 1909-1920).

Зауважимо, що монографічні, документальні видання з історії розвитку освіти і культури Буковини розкривають специфіку культурно-освітнього, мистецького поступу краю на початку XX ст. Констатовано, що Буковина залишається багатонаціональним краєм із перехрестям різних культурних традицій: румунської, німецької, єврейської, польської та інших. У цей час у Чернівцях творив відомий румунський письменник В. Александрі, навчався майбутній класик румунської літератури М. Емінеску, працювали визначні діячі румунської культури Алеку та Георге Гурмузакі, німецької та єврейської культур – Е. Нойбауер, Е. Зінгер, К. Лауер та ін., польські діячі К. Мікулі, А. Борковський, К. Колаковський

(Буковина..., 1998).

І. Ярошенко доводить, що період із 1884 по 1914 рр. для буковинських українців став справжнім національним відродженням. За цей короткий час буковинці досягли успіхів у шкільництві, мали значні досягнення в церковному та культурному розвитку, пожвавили видавничу діяльність. Виникають нові культурно-освітні товариства, які ведуть активну діяльність за збереження української культури. Це – товариства: «Українська школа», «Міщанська читальня», «Український Народний Дім», «Миросициці», «Жіноча громада»; музичні товариства «Руська Бесіда» та «Буковинський Боян»; студентські – «Союз», «Запороже», «Чорноморе» та ін. Духовна атмосфера Буковини початку ХХ ст. визначалася присутністю таких талановитих особистостей, як Степан Смаль-Стоцький, Ольга Кобилянська, Осип Маковей, Мирон Кордуба, Василь Сімович, Є. Ярошинська, І. Бажанський та ін. (Ярошенко, 2015, с. 39).

На початку ХХ ст. активну просвітницьку роботу проводять студентські товариства «Молода Україна» та «Союз», які в 1900 р. об'єднуються у товариство українських студентів «Січ». Його очолив професор Чернівецького університету В. Сімович. Ця студентська громада проводила значну освітньо-культурну роботу: виїздила на вечорниці до Снятина, Городенки, Вашківців, Кіцманя. Бібліотека товариства «Січ» була на той час найбільшою упорядкованою українською бібліотекою на Буковині. Поповненням фондів бібліотеки опікувався М. Грушевський (Павлюк, 2000, с. 136).

Від 1914 р. Буковина переживає кілька окупаційних режимів. У суспільстві активізувався рух за об'єднання з центральною Україною. Водночас окупаційні режими Румунії в 1918 і 1940 рр. мали наслідком пріоритетний розвиток румунської культури, румуномовної освіти. І. Ярошенко відзначає, що «серед культурно-освітніх та музичних товариств, створених представниками різних національностей, найбільш відомими вважалися румунське «Тудор Флондор», єврейський міщанський хор «Хаземір», німецькі товариства «Чернівецьке жіноче співоче товариство», «Чернівецьке товариство Шуберта». Але, незважаючи на спроби утиску з боку румунського уряду прав українства на самодостатність, поступово після закінчення Першої світової війни національний культурно-мистецький рух на Буковині поступово відроджується. Будуються «Народні доми», по всьому краю з надзвичайною активністю проводили свою роботу осередки «Просвіти». Саме «Просвіта» дала життя товариствам «Сільський господар», «Союз Українок», «Рідна школа», «Пласт». «Просвіта» організовувала народні свята, фестини, проведення яких не обходилося без хорів, народних театрів, що постійно діяли в більшості західноукраїнських міст і сіл. Значний розвиток дістали українська преса, народне шкільництво. Відкриваються українські читальні, кооперативи та сільськогосподарські

гуртки» (Ярошенко, 2015, с. 43-44). У 1920 р. відновило свою діяльність на Буковині найдавніше українське співацьке товариство «Буковинський Боян», згодом – «Буковинський Кобзар». Товариство відроджує традиції і щорічних концертів, присвячених ушануванню пам'яті видатних діячів української культури: Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українки, Ю. Федьковича, О. Кобилянської, М. Лисенка. Керівництво хором колективом очолили Конstantин Томоруг та Олександр Садогурський (Квітковський, Бриндзан, & Жуковський, 1956).

Узагальнивши особливості розвитку мистецької, музичної освіти на Буковині на початку ХХ ст., Г. Постевка відзначає: музичні дисципліни були органічною складовою навчального процесу; у побудові змісту освіти простежувалася реалізація принципів наступності та системності музичного навчання; спів і музика утверджувалися як засіб естетичного, релігійно-морального, патріотичного виховання учнів; відбувалося розширення змісту загальної музичної освіти шляхом уведення відомостей з теорії та історії музики, елементів музичної грамоти, сольфеджіо, шляхом опанування світовим і вітчизняним музичним спадком (Постевка, 2015, с. 12).

Зауважимо, що соціокультурний контекст музичної, музично-педагогічної освіти буковинського краю на початку ХХ ст. визначався передусім діяльністю талановитих педагогів, музикантів. Так, становлення професійної музичної освіти на Буковині пов'язане з відкриттям у 1924 р. Чернівецької консерваторії музики та драматичного мистецтва за ініціативи румунського музичного товариства «Гармонія» та його директора, композитора Александру Зіра (Залуцький, 2016, с. 19).

З-поміж виконавців, музикознавців, педагогів-музикантів, диригентів світового рівня початку ХХ ст. варто відзначити постать Євсевія Мандичевського (1857–1929), творча спадщина якого нараховує близько 800 музичних творів, а також дослідження, критичні видання тощо. Він залишив нащадкам багату музичну творчість: вокальну, симфонічну, камерну, хорову музику, ґрунтовні критичні дослідження про Йоганна Себастьяна Баха, Людвіга ван Бетховена, Йозефа Гайдна, Франца Шуберта, Йоганнеса Брамса. В. Акатріні відзначає роль Є. Мандичевського у популяризації культури буковинського краю (написав кантату «У Буковому краю», хори до слів Юрія Федьковича, збірку «200 народних пісень», яка дає виразне уявлення про фольклор у різних куточках Буковини, а також 12 літургій, у яких найповніше відчутний зв'язок з Буковиною). Завдяки подвижницькій композиторській, громадській діяльності він обіймав посади професора Академії музики і сценічного мистецтва («Akademie für Musik und Darstellende Kunst») та архівіста Товариства прихильників музики у Відні («Gesellschaft der Musikfreunde»), яке протягом десятиліть було осередком музичного життя Європи. Його діяльність як педагога сприяла підготовці когорти відомих музикантів,

розвитку української і європейської музичної культури й освіти (Григорій Кавалер де Пантазі, Борис Кудрик, Бем (Бом) Карл, Іларіон Веренка, Джордж Селл, Марціан Негря, Генрі Кімбол Хедлі, Маноліс Каломіріс, Олександр Вундерер, Франц Шальк та ін. (Акатріні, 2023, с. 201-202). Цей досвід свідчить про унікальність розвитку музичної культури, музичної освіти Буковини, України, Європи завдяки українським музикантам-педагогам, які своїм талантом, педагогічною дією, наставницьким талантом формували молоду еліту для музичної сфери, для музичної освіти.

І. Ярошенко відзначає, що діяльність національно спрямованих, громадських діячів, музикантів-педагогів в умовах іноземної окупації свідчила про концентрацію зусиль української музичної еліти, галицької та буковинської. Дослідниця зауважує, що «у післявоєнний період гостро постала проблема професійних кадрів... У 20-30-х рр. відновлюється концертне життя та знову відкриваються музичні школи: у Станіславі (1928), Коломиї (1929), Яворові (1930), Золочеві (1931), Чернівцях (1940) та інших містах. Щоб зберегти накопичений роками боротьби за національне відродження українських традицій творчий та професійний потенціал, у 1934 р. зусиллями В. Барвінського та П. Нижанківського розпочинає свою педагогічну діяльність «Союз українських професійних музик». Основною метою діяльності СУПРОМу стало утвердження високих професійних засад національного мистецтва, яке постійно нагадувало світові про існування українського народу. На установчих зборах СУПРОМу, що відбулися 14 жовтня 1934 р., були створені окремі секції – педагогічна, виконавська, композиторська і музикознавча та накреслені основні напрямки музичної діяльності (Ярошенко, 2015, с. 46).

У 1940 р. Буковину було приєднано до УРСР. На основі Чернівецької вчительської семінарії було цього ж року засновано педагогічну школу, яка мала забезпечити новостворену Чернівецьку область педагогічними кадрами. Школа незабаром трансформувалася у педагогічне училище при Чернівецькому університеті (з 2001 р. училище реорганізовано у Педагогічний коледж Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, у 2020 р. – у Педагогічний фаховий коледж університету) (*Педагогічний коледж Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича...*, 2024). У контексті розвитку музично-педагогічної освіти з середини ХХ ст. знаковою стала подія – заснування відділення «Музичне мистецтво» у педагогічному училищі 1957 р. Традиції музично-педагогічної освіти у педагогічному училищі формували викладачі (В. Білоненко, Г. Біленко, О. Чанов, Н. Гуревич, В. Литвинюк, А. Сорокоумов, В. Сорокоумова, М. Попова та ін.). Цей цінний досвід заклав підґрунтя заснування у 1992 р. першої в Україні кафедри музики серед класичних університетів на педагогічному факультеті Чернівецького державного університету імені Ю. Федьковича (перший завідувач – А. Кушніренко). Представники сучасної кафедри музики, знані

музиканти, співаки, педагоги (В. Лісовий, І. Бойчук, О. Залуцький, Я. Вишпінська, З. Сафроній, І. Боднарук, О. Чурікова-Кушнір та ін.) спрямовані на збагачення традицій мистецько-педагогічної освіти краю та збагачення їх кращими європейськими практиками.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, ключовими передумовами розвитку музично-педагогічної освіти до 50-х рр. XX ст. із урахуванням соціокультурних, громадсько-просвітницьких, ідеологічних, персоналогічних чинників визначено: ідеологічний тиск в умовах панування Австро-Угорщини, Румунії; багатонаціональність регіону; розвиток традицій хорового співу та потреба підготовки педагогів для діяльності хорів; заснування музичних товариств («Чернівецький союз співаків», «Товариство сприяння музичному мистецтву на Буковині», «Чоловіче співацьке товариство», «Буковинський Боян», «Союз», «Союз українських професійних музик» тощо), їх активна культурно-мистецька, просвітницька діяльність; діяльність музичних шкіл, насамперед музичної школи імені М. Лисенка в Чернівцях; створення державної Чернівецької чоловічої учительської семінарії, її жіночого відділення, функціонування приватних учительських шкіл, заснування Чернівецького університету та його роль у підготовці українських фахових кадрів для Буковини, України, Європи; заснування педагогічної школи, далі педагогічного училища на основі учительської семінарії; відкриття Чернівецької консерваторії музики та драматичного мистецтва тощо. Важливою передумовою розвитку музично-педагогічної освіти на Буковині стала активна позиція представників різних сфер освіти, громадських і культурних діячів, які власною професійною педагогічною, мистецькою діяльністю утверджували національні мистецькі, освітні традиції (Ю. Федькович, С. Воробкевич, І. Сінкевич А. Гржималі, Є. Мандичевський та ін.). Означені передумови визначили необхідність утвердження традицій мистецько-педагогічної освіти у діяльності відділення «Музичне мистецтво» у педагогічному училищі з 1957 р., першої в Україні кафедри музики серед класичних університетів на педагогічному факультеті Чернівецького державного університету імені Ю. Федьковича з 1992 р.

Перспективою подальших досліджень є вивчення особливостей змісту, форм і методів підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в педагогічному училищі при Чернівецькому університеті з кінця 50-х рр. XX ст.

Список використаних джерел

- 145 років від заснування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Державний архів Чернівецької області (2020). URL: https://cv.archives.gov.ua/chnu_univer.html
- Акатріні, В. М. (2023). Просвітницько-педагогічна діяльність родини Мандичевських у розвитку освіти Буковини: дис. ... д-ра філософії. Київ.

- Білецький, Л. О. (1934). Ю. Федькович. Самостійна думка. Чернівці.
- Боднарук, І. (2018). Становлення та розвиток вищої професійної музичної освіти на Буковині. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*, 79(1), 8-18. URL: <https://osvita.eeipsy.org/index.php/eeip/article/view/255>
- Буковина. Історичний нарис* (1998). Чернівці: Зелена Буковина.
- Вишпінська, Я. М. (2011). *Музична освіта Буковини: досвід, тенденції, перспективи*. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т.
- Гарас, М. (1937). *Ілюстрована історія товариства «Українська Школа» (1887 – 1937)*. Чернівці.
- Демочко, К. (1968). *Мистецька Буковина. Нариси з минулого*. Київ.
- Державний архів Чернівецької області. Ф.1006. Приватна дівоча учительська семінарія «Українська школа» в м. Чернівці (1909-1920 рр.).
- Загайкевич, М. (1960). *Музичне життя Західної України другої половини XIX ст.* Київ.
- Залуцький, О. (2016). Музичні товариства Буковини. *Довідник Чернівецького обласного відділення Національної всеукраїнської музичної спілки (до 25-річчя від дня заснування)*. Чернівці: Друк Арт.
- Квітковський, Д., Бриндзан, Т., & Жуковський, А. (1956). *Буковина – її минуле і сучасне*. Зелена Буковина. Париж – Філадельфія – Дітройт.
- Мельничук, Я.М. (2009). *Становлення та розвиток музичної освіти на Буковині (кінець XVIII – початок XX століття)*: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Івано-Франківськ.
- Микола Віталійович Лисенко (до 170-ї річниці від народження українського композитора)*. Державний архів Чернівецької області (2016). URL: <https://cv.archives.gov.ua/lisenko.html>
- Мурмилюк, Г. (2020). Розвиток музики та музичні товариства на Буковині. Муніципальна бібліотека імені А. Добрянського (Чернівці). URL: <http://www.dobrabiblioteka.cv.ua/ua/news?id=1209139>
- Павлюк, О. (Упор.). (2000). *Буковина. Визначні постаті: 1774–1918* (Біографічний довідник). Чернівці: Золоті литаври.
- Педагогічний коледж Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича – вищий навчальний заклад І-II рівнів акредитації (2024). URL: <https://pedkoledzh.cv.ua/>
- Постевка, Г. І. (2015). *Розвиток музичної освіти та виховання на Буковині у міжвоєнний період (1918-1940 рр.)*: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Хмельницький.
- Філіпчук, Г. Г. (2023). Персоналогія освіти і культури Буковини: Сидір Воробкевич як педагог і просвітник. *Мистецтво та освіта*, 3 (109), 2-7. URL: [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2023-3\(109\)-2-7](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2023-3(109)-2-7)
- Ярошенко, І. (2022). Мистецька хорова освіта на Буковині у XIX столітті. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана*

Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія, 17.
URL: <http://journal.ifaiz.edu.ua/index.php/gp/article/view/381>
Ярошенко, І. В. (2015). *Музичне краєзнавство Західної України XIX–XX століть: професійно-хорове мистецтво Буковини*. К.: Видавництво «Білий Тигр».

References (translated and transliterated)

- 145 років від заснування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича [145 years since the founding of Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University]. *Derzhavnyi arkhiv Chernivetskoï oblasti – State archive of Chernivtsi region*. (2020). URL: https://cv.archives.gov.ua/chnu_univer.html [in Ukrainian].
- Akatrini, V. M. (2023). *Prosvitnytsko-pedahohichna diialnist rodyni Mandychovskykh u rozvytku osvity Bukovyny [Educational and pedagogical activities of the Mandychovsky family in the development of education in Bukovyna]*: dys. ... d-ra filosofii. Kyiv [in Ukrainian].
- Biletskyi, L.O. (1934). Yu. Fedkovych. Samostiina dumka [Yu. Fedkovich. Independent thought]. Chernivtsi [in Ukrainian].
- Bodnaruk, I. (2018). Stanovlennia ta rozvytok vyshchoi profesiinoi muzychnoi osvity na Bukovyni [Formation and development of higher professional musical education in Bukovina]. *Vyshcha osvita Ukrainy u konteksti intehtatsii do yevropeiskoho osvithnoho prostoru – Higher education of Ukraine in the context of integration into the European educational space*, 79(I), 8-18. URL: <https://osvita.eeipsy.org/index.php/eeip/article/view/255> [in Ukrainian].
- Bukovyna. Istorychnyi narys* (1998) [Bukovyna Historical sketch]. Chernivtsi: Zelena Bukovyna [in Ukrainian].
- Demochko, K. (1968). *Mystetska Bukovyna [Artistic Bukovyna]*. Narysy z mynuloho. Kyiv [in Ukrainian].
- Derzhavnyi arkhiv Chernivetskoï oblasti. F.1006. Pryvatna divochka uchytelska seminariia «Ukrainska shkola» v m. Chernivtsi (1909-1920 rr.) [State archive of Chernivtsi region. F.1006. Private girls' teacher's seminary «Ukrainian School» in Chernivtsi (1909-1920)] [in Ukrainian].
- Filipchuk, H. H. (2023). Personolohiia osvity i kultury Bukovyny: Sydir Vorobkevych yak pedahoh i prosvitnyk [Personology of education and culture of Bukovyna: Sydir Vorobkevych as a teacher and educator]. *Mystetstvo ta osvita*, 3 (109), 2-7. DOI: [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2023-3\(109\)-2-7](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2023-3(109)-2-7) [in Ukrainian].
- Haras, M. (1937). *Iliustrovana istoriia tovarystva «Ukrainska Shkola» (1887-1937) [Illustrated history of the «Ukrainian School» society (1887-1937)]*. Chernivtsi [in Ukrainian].
- Kvitkovskiy, D., Bryndzan, T., & Zhukovskiy, A. (1956). Bukovyna – yii mynule i suchasne [Bukovyna - its past and present.]. *Zelena Bukovyna – Green Bukovyna*. Paryzh – Filadelfiia – Detroit [in Ukrainian].
- Melnychuk, Ya.M. (2009). *Stanovlennia ta rozvytok muzychnoi osvity na Bukovyni (kinets XVIII – pochatok XX stolittia) [Formation and development of musical education in Bukovina (end of the 18th - beginning of the 20th century)]*: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].

- Murmyliuk, H. (2020). Rozvytok muzyky ta muzychni tovarystva na Bukovyni [Development of music and musical societies in Bukovina]. Munitsypalna biblioteka imeni A. Dobrianskoho (Chernivtsi) URL: <http://www.dobrabiblioteka.cv.ua/ua/news?id=1209139> [in Ukrainian].
- Mykola Vitaliiyovych Lysenko (do 170-yi richnytsi vid narodzhennia ukrainskoho kompozytora). Derzhavnyi arkhiv Chernivetskoï oblasti [Mykola Vitaliyovych Lysenko (to the 170th anniversary of the birth of the Ukrainian composer). State archive of Chernivtsi region] (2016). URL: <https://cv.archives.gov.ua/lisenko.html> [in Ukrainian].
- Pavliuk, O. (Upor.) (2000). Bukovyna. Vyznachni postati: 1774–1918 [Bukovyna Prominent figures: 1774–1918]. (Biohrafichniy dovidnyk). Chernivtsi: Zoloti lytavry [in Ukrainian].
- Pedahohichniy koledzh Chernivetskoho natsionalnogo universytetu imeni Yurii Fedkovycha – vyshchyi navchalnyi zaklad I-II rinviv akredytatsii [Pedagogical College of the Chernivtsi National University named after Yury Fedkovich is a higher educational institution of the I-II levels of accreditation]. (2024). URL: <https://pedkoledzh.cv.ua/> [in Ukrainian].
- Postevka, H.I. (2015). Rozvytok muzychnoi osvity ta vykhovannia na Bukovyni u mizhvoïenniï period (1918-1940 rr.) [Development of musical education and upbringing in Bukovina in the interwar period (1918-1940)]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk. Khmelnytskyi [in Ukrainian].
- Vyshpinska, Ya. M. (2011). *Muzychna osvita Bukovyny: dosvid, tendentsii, perspektyvy* [Music education in Bukovina: experience, trends, perspectives]. Chernivtsi: Chernivetskyi nats. un-t [in Ukrainian].
- Yaroshenko, I. (2022). Mystetska khorova osvita na Bukovyni u XIX stolitti [Artistic choral education in Bukovina in the 19th century]. *Dobryi Pastyr: naukovyi visnyk Ivano-Frankivskoi akademii Ivana Zolotoustoho. Bohoslovia Filosofii. Istorii*, 17. URL: <http://journal.ifaiz.edu.ua/index.php/gp/article/view/381> [in Ukrainian].
- Yaroshenko, I.V. (2015). *Muzychne kraieznavstvo Zakhidnoi Ukrainy XIX–XX stolit: profesiino-khorove mystetstvo Bukovyny* [Musical regional history of Western Ukraine of the 19th–20th centuries: professional choral art of Bukovina]. K.: Vydavnytstvo «Bilyi Tyhr» [in Ukrainian].
- Zahaikevych, M. (1960). *Muzychne zhyttia Zakhidnoi Ukrainy druhoï polovyny XIX st.* [Musical life of Western Ukraine in the second half of the 19th century]. Kyiv [in Ukrainian].
- Zalutskyi, O. (2016). *Muzychni tovarystva Bukovyny. Dovidnyk Chernivetskoho oblasnoho viddilennia Natsionalnoi vseukrainskoi muzychnoi spilky (do 25-richchia vid dnia zasnuvannia)* [Musical societies of Bukovina. Directory of the Chernivtsi regional branch of the National All-Ukrainian Musical Union (to the 25th anniversary of its foundation)]. Chernivtsi: Druk Art. [in Ukrainian].